

Cwicznėk 6

Na spŃdlim tekstu z cwicznėkù 5 i słowŃrzŃwŃw przetŃłomaczĚ na kaszĚbsczi:

- pomiĚdzy -
- obok -
- nad -
- pod -
- naprzeciwko -
- za -
- przed -

Cwicznėk 7

JeŹlĚ mdze czas, to mŃdze jesz rŃz skserowac malĚnk z planã miasta i pŃprosĚc, cobĚ Źcniowie sami sprŃbŃwelĚ Ńpisac nen malĚnk, tak jak bĚto to w cwicznėkù 5. PŃzni mŃgã mieniac sã kŃrtkama z drĚchã z tŃwczci i pŃdpisac ŃbrŃzk wedle jegŃ ŃpisĚnkù.

Ćwiczba 2

Temat: Dze nalézã króm z òbleczënkã? – pòkazywanié drodżi

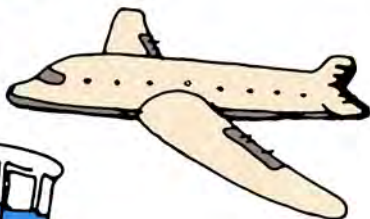
Na zòczãtkù mòże pòwtórzec słówka pòznóné na úszli ùczbie, np. grając w bingò. Mòżna zagrać tak: ùczniowie wëmieniowãją słowa sparłãczóné z miastã, jaczich nauczëłé sã na úszli ùczbie. Mùsi jich bëc 15. Szkólny zapisëje je na tòflë. Kòzdi ùczëń przepisëje kòzde słówkò na mòtã kòrtkã, pò jednym, tej mùsi jich miec 15. Z tëch 15 kòrtków wëbiérò 9 i ùktòdò je na łòwce tak, cobë bëło widzec słowò, resztã kòrtków òdkłòdò na bòk. Szkólny czëtò wszëtczé słówka w rozmajitim pòrzãdkù. Chto ùczëje słowò, jaczé mò na kòrtce pòłożony na łòwce, òdwrócò kòrtkã na drëgã stronã (tak, cobë nie bëło widzec słowa). Chto pierszi mò wszëtczé kòrtczë òdwrócóné na drëgã stronã, ten gòdò „Bingò!” i wëgriwò. Mòże tak grac czile razy.

Ćwiczënk 1

Jak mòże sã dostac w rozmajité place? Pòdписzë òbròzczi wedle mòdła:

jachac àutołã

Ćwiczënk 2

Jónk sã zgùbił. Michòł tłomaczi mù drogã. Ùtożë za régã dzéle dialogù.

Na kùnc wëbróny ùczniowie w pòrach czëtajã dialog.

..... Baro proszã. Móm nòdzejã, że terò ùdò cë sã to chùtkò nalezc.

..... Jo. Të mùszisz jic prosto ùlicã Aleksandra Majkòwsczégò jaż do szkòtë. Za szkòłã skrac w lewò i przeńdz przez pasë. Biéj kòl zoologicznégò krómù, a za tim krómã mdze bank.

..... Jò sã zgùbił. Wiész mòże, jak jò duńdã do bankù?

..... Witòj. Mieszkòsz të mòże w tim miesce?

..... Wiòlgò dzãka za to, że të mie pòmògł.

..... Jo. Czë mògã cë jakòs pòmòc?

Ćwiczënk 3

Czedë chcemë wskazac kòmùs drogã, czãsto brëkùjemë czasników w rozkazownikù. Dopiszë rozkazowniczi do bezòkòliczników:

jic –
skracëc –
jachac –
pëtac –
gadac –
robic –

Ćwiczënk 4

Zdrzë na malënk z cwiczenia 5 z úszli ùczbë. Na spòdlim malënkù i pòdónégò niżi tekstu napiszë, dze stojã Marta i Szimk.

a) Marta: Witòj. Wiész, jak duńc do kina?

Szimk: Jo. Të mùszisz przeńc na drëgã stronã, jic prosto kòl krómù z òbleczënkã, bòlëcë i parkù. Za parkã mdze kino.

Marta stoi przë

b) Szimk: Hej. Mòżesz mie rzec, dze je ksążnica?

Marta: Jo. Biéj terò prosto kòl zoologicznégò krómù i pòcztë. Przeńdz na drëgã stronã. To bãdze ùlica Aleksandra Majkòwsczégò. Biéj niã dali kòl parkù i bòlëcë, jaż duńdziesz do krómù z òbleczënkã. Tam skrac w prawò. Za krómã z òbleczënkã mdze ksążnica.

Szimk stoi przë

Ćwiczënk 5

Szkólny rozdówò ùcznióm nen sóm plan miasta, co je na V starnie, ale jinaczi przez siebie pòdписóny. Ùczniowie w pòrach ùktòdajã dialog ò pòkazywanim drodżi, tak jak w cwiczënkù 2 i 4. Wëbróné pòrë przedstòwiałã gò przed klasã.

Hana Makurôt

Słowòbudowizna przeczasińków

Przeczasińczi – nieòtmieniwné partë mòwë bãdącë òkresleniama czasnińków, znankòwnińków abò téż jinèch przeczasińków – ze słowòbudowiznowégò pòzdratkù są colemało pòchòdnyma słowama. Leno niewielnè przeczasińczi ni mają przirodè słowòbudowiznowèch deriwatów. W kaszëbsczim jãzëkù wikszosc przeczasińków je mòtiwòwónô przez znankòwniczi, niewiòldzi dzél mò razã znankòwnikòwã i jistnikòwã abò leno jistnikòwã mòtiwacjã, a òkróm tegò fùńkcionëją w kaszëbiznie przeczasińczi, chtërne są zleksykalizowónyma fòrmama przëmionowèch rzeczeniów.

Jeżlë jidze ò wzòjné ùprocëmnienia midzë znankòwnikama a przeczasińkama, trzeba rzeknąc, że wnet wiedno znankòwnik je słowòbudowiznowim spòdlã przeczasińka. Leno w przetròfkù wëjimkòwèch przëmiòrów w kaszëbiznie mómë do ùczinkù z jeleżnoscã, że prawie przeczasińk to piëwòsznè słowò, jaczé je słowòbudowiznowim spòdlã dlò znankòwnika, np.: *czãsti* ‘taczì, co zachòdò czãsto’, *witrzësi* ‘taczì, co mdze witrò’, *latosy* ‘taczì, co je latoségò rokù’, *tońszi* ‘taczì, co bét tońszëgò rokù’. Kaszëbsczé znankòwniczi przewòżno mògã béc słowòbudowiznowima spòdlama przeczasińków, leno òd niewielnèch znankòwnikòwèch fòrmów taczich, jak np.: *wilczy*, *òwczì*, nie jidze ùsadzëc przeczasińkòwèch fòrmacjów. Colemało przeczasińczi ùròbiò sã òd znankòwnińków za pòmòcã sufiksów:

-o (-ò), np.: *bezpieczno*, *bëlno*, *bògato*, *bruno*, *brzëdkò*, *bùszno*, *casno*, *ceptò*, *cëdowno*, *chãtno*, *chùtkò*, *czërwiono*, *dalkò*, *dokładno*, *drãgò*, *drobno*, *dzëwò*, *dzyrskò*, *dzywno*, *falszëwò*, *farwno*, *głãbòkò*, *głosno*, *gòrzkò*, *grozno*, *gwësno*, *kòszlawò*, *kòsmato*, *krëjamno*, *kwasno*, *lubkò*, *łapczëwò*,

markòtno, *marno*, *mądro*, *miłò*, *miłoserno*, *mroczno*, *mro-zno*, *nagò*, *naòczno*, *nipòco*, *nòbòżno*, *òkropno*, *òkrutno*, *òsoblëwò*, *òstròżno*, *parno*, *pëszno*, *piãkno*, *pòkòrno*, *redo-sno*, *rozëmno*, *rzetelno*, *samòtno*, *serdeczno*, *stãbò*, *smiészno*, *smùtno*, *snòżo*, *sprawiedlëwò*, *szczestlëwò*, *szëkòwno*, *szërokò*, *sztìwno*, *ùbògò*, *ùceszno*, *ùmëslnò*, *ùtcëwò*, *wąskò*, *wësokò*, *wiesoło*, *wietrzno*, *wigòdno*, *zaradno*, *zëmno*, *zgni-łò*, *żãłosno*, *żëczno*, *żòłto*;

-e, np.: *bezpiecznie*, *bëlnie*, *cekawie*, *cerplëwie*, *cëdownie*, *chãtnie*, *chcëwie*, *dokładnie*, *falszëwie*, *gòdnie*, *groznie*, *łapczëwie*, *miłosernie*, *òkropnie*, *òkrutnie*, *òsoblëwie*, *òstròżnie*, *piãknie*, *pòkòrnie*, *pòkrãtnie*, *redosnie*, *rozsądnie*, *rzetelnie*, *samòtnie*, *serdecznie*, *smacznie*, *smãtnie*, *smiésznie*, *spòkójnie*, *sprawiedlëwie*, *srodze*, *starannie*, *szczestlëwie*, *szkòdlëwie*, *ùtcëwie*, *wiecznie*, *zgrëzlëwie*, *żartoblëwie*.

Dobranié pasownégò sufiksu zanòlégò òd sztrakturè znankòwnika abò téż je skùtkã dogòdënkù. Trzeba rzeknąc, że ùżëcè fòrmantu -o (-ò) je w kaszëbsczim jãzëkù pòwszechniészé nigle brëkòwanié sufiksu -e; nen piërszi spòsòb deriwacjì przeczasińków je téż nòbarzi produktiwny w kaszëbiznie i jegò zwënëgòwanié je czãsté w lëteracczim jãzëkù. Nót je téż dac merk, że fòrma przeczasińka z sufiksã -e colemało nie wëstãpiwò jakno jedurnò, ale je òna wielerazowò fòrmã wariantiwnã fùńkcionëjącã w jãzëkù kòl alternatiwny fòrmë z sufiksã -o (-ò), np.: *bëlno* / *bëlnie*, *redosno* / *redosnie*, *szczestlëwò* / *szczestlëwie*.

Niechtërne fòrmë przeczasińków zakùńczoné sufiksã -o (-ò) mògã miec równobiëznè wariantiwné fòrmë ùsadzóné przez dodanié nulowégò kùnòszka, np.: *dalk*, *głãbòk*, *szerok*, *wësok*.

Dzél deriwatów przëczasnikòwëch òdznanikòwëch to deriwatë ùròbiòné przez dodanié òkróm doparłãczonégò na kùncu sufiksu téż przëmiona w przòdkù słowa. Òsoblëwie trzeba tuwò dac bòczënk na pòchòdné przëczasniczi, do jaczich dodòwóné je przëmiono pò i dodòwkòwò sufiks -u (-ù), np.: pò kaszëbskù, pò czeskù, pò chtòpskù, pò lëdzkù, abò téż sufiks -émù, np.: pò nowémù, pò stòrémù, pò bòzémù. Fùnkcionëją téż w kaszëbsczim jãzëkù fòrmacje przëczasnikòwé ùròbiòné za pòmòcą przëmiona do i sufiksu -a, np. do czësta, do sëcha. Przëczasniczi sã téż twòroné w kaszëbiznie przez dodanié przëmiona na i sufiksu -o (-ò), np.: na kròtkò, na lewò, na mitkò, na mòdro, na pewno, na prawò, na trzëzwò, na zelono. Rzòdkò pòkazywają sã w kaszëbsczim jãzëkù fòrmë zesadzoné z przëmiona z i sufiksu -a, ùziwóné równobiëżno z fòrmama ùsadzonyma leno sufiksalnie, np.: z blëska / blëskò, z dòwna / dòwno.

Pòchòdné przëczasniczi mògã bëc téż mòtiwòwóné przez jistniczi. Tipiczné dlò kaszëbiznë je ùròbianié pòchòdnëch przëczasnikòw przez dodanié w przòdkù ùzëtégò w akùzatiwie jistnika przëmiona òb, np.: òb dzëń, òb lato, òb noc, òb zëmã, òb zymk. Òsoblëwi bòczënk nót je téż dac na deriwatë twòroné przez doparłãczenié przëmiona na i sufiksu -a, np.: na mòc, na pòtãgã, na sëtã, a téż ùsòdzóné przez doparłãczenié przëmiona pò i sufiksu -e, np.: pò pròwdze, abò téż przëmiona do i sufiksu -i/-ë, np.: do nédzi, do resztë.

Dzél kaszëbsczich przëczasnikòw twòrzã téż zleksykalizowóné gwësné syntacticzné sztrukturë, òsoblëwò zleksykalizowóné przëmionowé rzeczenia, np.: *dodóm, natëchstopach, wkół, wprzódk*.

Cwiczënk 1

Pòdóné sã nòslëdné znankòwniczi: *biòfi, szkòdlëwi, sztòtowi, przemądrzali, ùzasny, smùtnawi, kùńsztowny, głëpasy, drodзи, wilgòtny, łagòdny, dobri, letkòmëslny, kùlawi, krëjamny*.

- Òd pòdónëch znankòwnikòw ùsadzë pasowné pòchòdné przëczasniczi.
- Rzeczë, w jaczi spòsòb òstałë ùsadzóné pòchòdné słowa. Jaczé fòrmantë òstałë ùzëté do jich ùtwòrzeniò?
- Òd chtërnëch z pòdónëch wëzi znankòwnikòw mòże ùsadzëc wariantiwné fòrmë?

Cwiczënk 2

Rzeczë, w jaczi spòsòb (jaczima fòrmantama abò jinyma słowòbudowiznowima metodama ùsòdzaniò słowòw) i òd jaczich słowòbudowiznowëch spòdlów òstałë ùtwòroné nòslëdné przëczasniczi: *pò cëchù, na cwiardo, pò ruskù, dodóm, na chùtczëgò, pò pròwdze, wprzódk*.

AKADEMIA BAJKI KASZUBSKIEJ

Kaszubskie Bajania to spòlëznòwò kampaniò realizowónò przez Kaszëbskò-Pòmòrszczé Zrzeszenié i Radio Gduńsk. Pòwsta òna z mësłã ò dzëcach, żebë ju òd nòmłòdszych lat pòznòwatë kùlturowã spòdkòwiznã Kaszub. Jednym z cëlów kampanii je pòdniesenié w spòlëznie swiãdë tegò, jak wiòldzë znaczenié mò czëtanié dzecóm.

wicy na www.akademiabajkikaszubskiej.pl

